

Tulipalo Espoossa

HEIKKI HIILAMO

Varhain aamulla maaliskuun viimeisenä torstaina viisi päihdeongelmaista kuoli tulipalossa Espoossa. Kaupunki oli vuokrannut vuonna 1951 valmistuneen talon tukiasunnoksi päihdeongelmaisille. Puisessa rintamamiestalossa asui virallisesti neljä ihmistä. Palon sattuessa talossa oli kymmenen ihmistä, joista viisi muuta loukkaantui, heistä yksi vakavasti. Uhrin tunnistaminen kesti pitkään, koska viranomaiset eivät tienneet, keitä talossa oli palon syyttämishetkellä. Pelastuneet kertoivat, etteivät olleet kuulleet palovaroittimen ääntä. Talo sijaitsi vain 300 metrin etäisyydellä Mikkelän paloasemasta.

Klassisen jaottelun mukaan vastoinikäymisen (jopa hirveän tulipalokuoleman) synnä voivat olla joko yksilön omat valinnat tai yhteiskunnan laiminlyönnit. Tarkastelen seuraavassa, miten Helsingin Sanomien keskustelupalstalla tulkittiin tulipalossa kuolleiden päihdeongelmaisten kohtaloa.

Kuten monissa uutistapahtumissa Helsingin Sanomien nettisivut (www.hs.fi) avasi keskustelun tapahtuneesta sen jälkeen, kun uutinen oli julkaistu klo 5.07. Keskustelu HS:n palstalla alkoi samana päivänä klo 9.32 ja jatkui lauantai-iltaan. Sivuilla julkaistiin yhteensä 76 puheenvuoroa, joista osa oli samojen henkilöiden kirjoittamia. Kaikki esiintyivät nimimerkillä, mutta keskusteluun osallistuminen edellyttää rekisteröitymistä oikeilla henkilötiedoilla.

Puheenvuorot olivat paitsi kommentteja itse uutiseen myös vastauksia toisille keskustelijoille. Keskustelu pysyi kuitenkin uutistapahtuman kehityksessä. Analysoin seuraavassa, miten kirjoittajat tulkitsivat tapahtumaa oikeudenmukaisuuden näkökulmasta.

Keskustelu jakautui karkeasti ottaen kolmeen eri kategoriaan. Kirjoittajien mielestä tapahtuma oli

1) osoitus yhteiskunnan piittaamattomuudesta ja epäoikeudenmukaisuudesta

2) oikeudenmukainen seuraus alkoholistien omista valinnoista (tai yhteiskunnan liiallisesti holhoamisesta)

3) osoitus yhteisöllisyyden rapautumisesta.

Piittaamaton yhteiskunta

Yhteiskunnan vastuuta korostaneissa puheenvuoroissa tulipaloo pidettiin suurena tragediana ja esitettiin osanotto omaisten ja ystävien suruun. Nimimerkki Ville totesi: ”Häpeä yhteiskunnalle että tällaista pääsee tapahtumaan”. Nimimerkin mukaan ”yhteiskunnan sivistystaso on suoraan verrannollinen siihen, miten se pitää huolta vähempiosaisistaan ja miten sen jäsenet suhtautuvat näihin vähempiosaisiin/syrjäytyneisiin”. Nimimerkki UC tulkitsi lyhytnäköisen säästämissen osoittautuvan ”todella kalliiksi”: ”Ironista, että aidan takana on krematorio & hautausmaa ja moderni (?) tukiasuntola on rakenteilla muuttaman sadan metrin päähän.”

Puheenvuoroissa mainittiin Espoon viranomaisten konkreettisina laiminlyönteinä palovaroittimen ja sprinklerijärjestelmän puuttuminen tukiasunnosta.

Ketään ei pakoteta ryypäämään

Toisin kuin ehkä olemme tottuneet ajattelemaan (toivomaan), pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin mukainen eetos ”kaveria ei jätetä” ei tullut esiin kuin muutamissa puheenvuoroissa. Useimmat puheenvuorot sijoittuivat toiseen kategoriaan, jossa tapahtumaa pidettiin seurauksena alkoholistien omista valinnoista. Nämä puheenvuorot keskittyivät kolmeen alateemaan: yhteiskunnan vastuun rajoihin, sosiaaliturvan sekä palveluiden väärinkäyttöön ja alkoholistien asuinpaikkoihin.

Ensimmäisessä alateemassa korostettiin, että yhteiskunta oli tehnyt tulipalon uhreille voitavansa, ja kritisoitiin käsitystä, jonka mukaan vastuu voitaisiin siirtää yhteiskunnalle. Useat totesivat, että huolien hukuttaminen viinaan on oma valinta ja ettei yhteiskunta pakota ketään ryypäämään. Nimimerkki Vähäänkin tyytyväinen muistutti, että ”ilman ko. rakennusta olisivat nämäkin juopot todennäköisesti joutuneet asumaan roskakatoksissa”. Nimimerkki Bulwe kehotti hyväksymään, että ”alkoholistin elämä nyt vaan on melko riskialtista”. Nimimerkki Huolestunut totesi samassa hengessä: ”Kun ryypiskellään niin tällaista sattuu”. Nimimerkki Nemesis kysyi, ”olisiko heille pitänyt järjestää tiilitalo”.

Toinen alkoholistien omia valintoja painottava alateema keskittyi tuttuun kysymykseen sosiaaliturvan oikeudenmukaisesta kohdentumisesta sekä sosiaaliturvan ja -palveluiden väärinkäytöstä.

Nimimerkki Nemesis totesi, että ”jälleen keran valtion rahoilla ylläpidettiin ihmisten itseturhasta käytöstä, ja nyt siivoamme jälkiä”. Nimimerkki Max arveli, ”että miehet [tulipalossa kuoli kaksi naista, kirj. huom.] eivät edes maksaneet talosta vuokraa, vaan asuivat talossa tulonsiirtojen avulla”. Sama nimimerkki jatkoi: ”Erikoista että yhteiskunnan hylkiöt saavat talon alleen, mutta köyhysrajoilla sinnittelevät lapsiperheet eivät saa edes vuokria maksettua, saatika saavat kelvollista asuntoa. Opiskelijoista puhumattakaan.” Nimimerkki Tomi kirjoitti: ”Ystäväni odottaa toimeentulotukea viikkoja, jotta saisi hermorappeumaa hidastavat lääkkeet apteekista, kestää ja kestää, tila huononee... juopoille annetaan koko talo!” Sama nimimerkki jatkoi: ”Kai se on alettava ryypäämään että saa oman talon..?”

Puheenvuoroissa nostettiin esille myös se, missä erilaisista ongelmista kärsivien ihmisten olisi sopivaa asua. Useat kirjoittajat vaativat, että päihdeongelmaiset on sijoitettava omille alueilleen. Nimimerkki Mimma muistutti naapureiden sietokyvystä: ”Kun olet jonkun aikaa asunut kunnan naapuriisi sijoittaman moniongelmaisen vieressä, alkaa suvaitsemattomuus nostaa päätään, vaikka kuinka yrittäisit jaksaa ja ymmärtää. Yölliset rai-vokohtaukset tunteja kestävine huutamisineen, ’kavereiden’ yöpymiset rappukäytävässä, hissiin virtsaamiset ja naapurien ovien hakkaamiset keskellä yötä koettelevat empaattisimmankin naapurin suvaitsevaisuutta.”

Nimimerkki Juke kirjoitti samasta aiheesta hie-man suorasukaisemmin: ”Kuka haluaa mielen-

terveysongelmaisia jotka heiluttelevat veitsiä ja juttelevat näkymättömälle kaverilleen naapuriin? Kuka haluaa lapsensa hiekkalaatikolta löytyvän huumeruiskuja? Kuka haluaa alkoholisteja nukkumaan örisemään pihoilte ja moniongelmaisia riitelemään naapuriin?”

Nimimerkki Oman elämänsä seppä viittasi ns. parempien asuinalueiden korkeampiin asuntojen hintoihin: ”Jos on valmis maksamaan ylimääristä siitä, että saa asua ns. paremmalla alueella ilman häiriöitä, ei mielestäni tarvitse hyväksyä sitä, että oman ja muidenkin elämiä pilanneita yksilöitä asutetaan julkisella tuella juuri siihen naapuriin.”

Nimimerkki Tavallinen mies totesi suoraan, että ”näiden ’erityisryhmien’ paikka ei ole westendiläisen toimitusjohtajan eikä mellunmäkeläisen siivoojan naapurissa, vaan joko metsässä tai teollisuusalueella”. Nimimerkki Helpottunut viittasi puolestaan päihdeongelmaisten aiheuttamiin vaaroihin: ”Sydän pomppasi kun kuulin uutisen ohimennen radiosta, sillä 5-henkinen tuttavaperheeni asuu omakotitalossa Espoossa... Utisen olisi voinut otsikoida selvemmin vaikka ’Juoppoporukka menehtyi tulipalossa’, ettei tavallisten ihmisten tarvitsisi turhaan huolestua... Eikö toisiaan voitaisi sijoittaa ko. aineista jonnekin syrjäseudulle, missä heistä ei aiheutuisi vaaraa tai haittaa?”

Lähimmäisen vastuu

Kahden ensimmäisen kategorian mielipiteet näyttivät synnyttävän syvenevää vastakkainasettelua: toiset vetosivat kasvottomaan yhteiskunnan vastuuseen ja toiset liialliseen holhoamiseen. Kolmas kategoria – yhteisöllisyys – edusti välimuotoa, jossa vastuuta kannettiin yhteisönä, ei yhteiskuntana.

Nimimerkki Toro totesi, että ”empatiaa puuttuu mutta tukea on mahdollisesti liikaakin, annetaan mahdollisuus jättäytyä järjestelmän huolenpidon varaan”. Nimimerkin mukaan ”ohikulkijatkin sivuuttavat kompastuneet, koska kyllähän ’yhteiskunta’ niistä huolen pitää”. Nimimerkki Toro arveli, ettei passivoiva tuki ole pitkällä aikavälillä auttamista.

Nimimerkki Neuvoton kirjoitti: ”Oman osansa voisi auttaa jos pystyisimme oikeasti välittämään ja pitämään huolta lähimmäisistämme, sen sijaan että taistelemme elintilasta.”

Tämän kategorian puheenvuoroissa ilmaistiin huolta siitä, että ongelmista kärsivät ihmiset jäte-

tään yhteisön ulkopuolelle. Nimimerkki Pelottavaa totesi: ”Meillä siis oman yhteisönsä kyydistä pudonneet (tai pudotetut) jäävät hylkiöinä harhailemaan tienpientareille ’kunnon’ naapureiden halveksimina.” Nimimerkki Pilipali oli samalla kannalla: ”Ei ne huumeneulat hiekkalaatikolta vähene siitä ettei auteta eikä hyväksytä huonompia omaan kultaiseen leikkiin.” Nimimerkki Aa (akat. alkkis) puolestaan kyseli: ”Kuka täysijärkinen voi edes kuvitella, että yksikään alkoholisti tai mielenterveyspotilas pääsee edes polvilleen ympäristössä, mikä ei ole kuin täysin näköalaton nupin turruttamiseen pakottavaa ahdinkoa.”

Nimimerkki Pelottavaa kritisoi päihdeongelmaisia koskevia asenteita: ”Yleinen viha-raivo-halveksunta päihde- ym. ongelmaisia kohtaan heijastelee perinteistä suomalaista kasvatustelmää, henkistä ja ruumiillista pahoinpitelyä... Siksipä meistä on tällaisia tullut, näin kylmä ja julma ’yhteiskunta’. Ja näin paljon päihde-, mielenterveys- yms. ongelmaisia.”

Oikeudenmukaisuuden haaste

Perustuslaki takaa kaikille ”riittävät palvelut”. Palveluiden järjestäminen on kuntien vastuulla, ja kuntien vaaleilla valitut poliitikot päättävät viime kädessä kuntalaisille tarjottavien palveluiden saatavuudesta, määrästä ja laadusta. Tiedot muun muassa sosioekonomisten terveys- ja kuolleisuuserojen lisääntymisestä kertovat, etteivät kaikki saa riittäviä palveluita.

Edellä kuvatut mielipiteet kertovat, että Helsingin Sanomien lukijat tulkitsevat sangen eri tavoin siitä, mikä on oikeudenmukaista ja mikä kohtuullista. Yhteiskunnan vastuuseen vedonneet eivät juuri esittäneet (palvaroitimien lisäksi) konkreettisia ja laajempia keinoja päihdeongelmaisten tilanteen parantamiseksi. Ne keskustelijat, jotka pitivät uhreja muukalaisina ja itse omiin ongelmiinsa syyllistyneinä, suosittelivat eristämistä ja pakkokeinoja.

Kirjoittajien tulkinnat esimerkiksi Espoon tulipalosta pohjautuvat arvoihin ja asenteisiin, jotka eivät ole oikeita tai vääriä. Päihdeongelmaiset metsiin ja teollisuusalueille eristävä on mielipiteessään yhtä oikeassa kuin se, joka kannattaa integroitua palveluita. Jyrkät asenne-erot heijastuvat myös päättäjiin ja selittänevät ainakin osittain riittävien ja tarpeen mukaisten palveluiden puutteita.¹

Auttamisen eetos

Tilanteeseen tarjoutuu ainakin kaksi toisiaan täydentävää ulospääsyä: oikeuksien valvonta ja asiakasomistajuus. Perustuslain mukaisten riittävien palveluiden toteutumista voidaan valvoa nykyistenkin valitusteiden avulla. Tilanteen parantamiseksi on esitetty muun muassa perustuslakituomioistuimen perustamista sekä subjektiivisten oikeuksien laajempaa kirjaamista lakeihin.

Nämä keinot ovat kuitenkin vain tilapäisiä. Lakien pohjana on kansan enemmistön tahto. Kysymys on siitä, missä olosuhteissa ja millä ehdoilla enemmistö kannattaa palveluiden järjestämistä kaikille – myös niille, jotka ovat itse sotkeneet asiansa.

Toinen mahdollisuus olisi julkisten palveluiden yhteinen mentaalinen ”omistaminen”. Jos julkiset palvelut ovat kasvotonta viranomaistoimintaa, ne eivät voi saavuttaa asiakkaiden, äänestäjien ja veronmaksajien luottamusta. Haaste on tuttuudessa eli siinä, kenelle palveluita järjestetään – vieraille vai tutuille? Mitä useammat ajattelevat, että alkoholistitkin ovat jonkun veljiä tai sisaria, lapsia tai vanhempia tai ainakin apuun oikeutettuja lähimmäisiä, sitä yhteisempiä ovat palvelujärjestelmät ja sitä vähemmän on eriarvoisuutta.

Jos julkisten palveluiden järjestäminen nousee samasta eetoksesta kuin lähimmäisvastuu, viranomaiset eivät ole enää kasvottomia toimeenpanijoita, vaan osa yhdessä sovittua järjestelyä, jossa pidämme toisistamme huolta. Näin lähimmäisapu ja yhteiskunnan vastuu voivat täydentää toisiaan. Toteutustavat ovat erilaisia, mutta arvot ovat yhteiset.

1. *Helsingin pelastuslautakunnan puheenjohtajana toimiva kokoomuksen kaupunginvaltuutettu Pauli Leppä-aho piti Helsingin Sanomien (22.4.) julkaiseman uutisen mukaan pientalojen palotarkastuksia turhina, koska paloissa on – kuten Espoossa – yleensä kyse humalaisen sammumisesta sänkyynsä tupakka suussa. Leppä-aho kuvasi Espoon paloa HS:n mukaan seuraavasti: ”Spurgut olivat huumeissa ja kännissä tupakoineet pahnoijensa keskellä ja sammuneet sinne ja palaneet sinne.” Lausunnon herättämän kohun jälkeen Leppä-aho pyysi ensin anteeksi lausuntoaan ja ilmoitti vähän myöhemmin eroavansa kokoomuksesta ja luopuvansa kunnallisista luottamustehtävistään. Tosin myöhemmin Leppä-aho perui (HS 7.5.) eroamisensa ja luopumisensa.*